

Ispit zrelosti naše politologije*

Jovan Mirić

Fakultet političkih nauka, Zagreb

Dvadeset i pet godina je doba zrelosti i institucije i pojedinca. Onaj tko ispit zrelosti ne položi do toga vremena, rijetko to uspijeva kasnije. Iako je najteže i najnezahvalnije prosuđivati vlastite rezultate, ipak nam dopustite da, u povodu ovoga jubileja, kažemo i o tome nekoliko riječi.

Dvadeset i pet godina Fakulteta političkih nauka u Zagrebu, to je 25 godina institucionalnog postojanja i razvoja naše politologije. Kako je ona odgovorila nakanama i očekivanjima osnivača, kako je ispunjavala i kako ispunjava svoju društvenu ulogu? Odgovor na ovo pitanje podrazumijeva odgovor na pitanje o smislu same politologije, o njezinoj (ne)mogućnosti, o moći i nemoći, o pretpostavkama i proturječjima znanstvenog zahvaćanja fenomena politike. Da bismo odgovorili na pitanje kako politologija ispunjava svoju društvenu ulogu, morali bismo prije toga odgovoriti na pitanje kakva je uopće društvena uloga politologije. Od odgovora na ovo pitanje zavisilo je i mjesto i uvažavanje politologije na političkoj skali vrijednosti.

Politička je znanost prirodom svoga predmeta — politike — oduvijek bila u poziciji da bude »promjenljivo« vrednovana: na skali društvenog uvažavanja ona je često mijenjala mjesto. Očigledno je da takva pozicija ne proizlazi iz same političke znanosti, nego iz šireg društvenog i političkog konteksta u kojem se ona situira. Nastojeći se osloboditi isprazne ličnosti, lažnog i pomodnog radikalizma i teorijske sterilnosti, naša je politička znanost, u svojim najvrednijim ostvarenjima, *bila i jest* praktična; ne u pragmatičnom, nego u *teorijskom, revolucionarnom smislu*. To znači da je bitno su-pripadna revolucionarno-emancipacijskim procesima i snagama koje ih nose.

Društveno značenje i perspektiva neke znanosti mogu se graditi jedino na rezultatima istraživanja društva u kojem ona djeluje. Samo na taj način naša politologija može nuditi svoje rezultate društvenoj praksi, pripremajući i samu praksu za te rezultate. Ali ona isto tako samo vlastitim istraživačkim doprinosom može kreativno komunicirati sa svijetom i »svjetskom politologijom«. U protivnom, ona provincijalno vegetira i parazitira na njezinim uvidima i rezultatima.

* Riječ dekana prof. dra Jovana Mirića na svečanoj sjednici Savjeta u povodu 25. obljetnice FPN-a u Zagrebu, održanoj 14. 12. 1987.

Prilikom pisanja ovoga referata ko egijalnu i dragocjenu pomoć pružili su mi: prof. dr Davor Rodin, prof. dr Ante Pažanin, prof. dr Ivan Šiber, prof. dr Branko Caratan, prof. dr Vladimir Vujčić, prof. dr Branka Brujić i prof. dr Mario Plenković. Srdačno im zahvaljujem!

Možemo sa zadovoljstvom ustvrditi da je naša politologija odbolovala svoje, rekao bih nužne, »dječje bolesti« pretežnog oslanjanja na strane literarne izvore i uzore, a da ih nije prestala konzultirati i kritički recipirati. Naprotiv! Fenomen političkoga, koji je u središtu našeg istraživačkog, studentskog, teorijskog interesa, nije neki »dodatak« ili nužno zlo našega zajedničkog opstanka, nego je oduvijek zauzimao — a danas možda više nego ikada — odlučujuće mjesto u našoj društvenoj egzistenciji, bilo da politiku razumijevamo kao *instrument* ili kao *bit* same zajednice. Od Epikurova individualizma (»živi skriveno, sam za sebe«) do suvremenih teorija o »bijegu u privatiju« kao utočištu slobode traje i ljudska drama *homo politicus* u njegovoj potrazi za najboljim političkim poretom. Ovo transepohalno traganje svjedoči o *bitnoj vezi politike i zajednice*, s onu stranu utopističkih maštanja i »znanstvenih« uvida u odumiranje države i politike. Stoga spoznaja i osvještavanje političkoga nije samo teorijsko pitanje, već ima i svoju trajnu političku aktualnost. Pokret i sistem socijalističkog samoupravljanja ne samo da ne uklanja nego posebno ističe značenje i aktualnost političkoga. Osmišljavanje sistema socijalističkog samoupravljanja kao novog oblika i mogućnosti zajednice, kao nove mogućnosti prakticiranja i ozbiljenja demokracije i slobode, povijesna je šansa i značajna društvena zadaća naše politologije. Ako se može govoriti o nečem takvom kao što je »naša politologija« — a držim da nam dvadesetpetogodišnje iskustvo i rezultati daju pravo na to — onda je ona utoliko »naša« i utoliko »politologija« ukoliko konstituirala, odnosno pomaže konstituiranju *logosa politeje* na društvenom, kulturnom i političkom prostoru, *hic et nunc*. To, drugim riječima, znači da bitno sudjeluje u suoblikovanju naše socijalističke samoupravne zajednice.

Naša je politologija, s obzirom na društveni realitet iz kojega izrasta i društveni projekt čijem bi osmišljavanju morala pridonositi, u izuzetnom položaju: pred složenim je problemima, ali i pred velikim izazovima i šansama. Ona ne može, poput prirodnih i tehničkih znanosti npr., preuzeti »gotova rješenja« iz riznice »svjetske znanosti«, ona ne može naprosto »kupiti licencu« i tako ugovorno koristiti tuđu pamet. Ona se, kako rekosmo, može *društveno* i *znanstveno* legitimirati jedino vlastitim doprinosima.

Mislim da je naša politologija za svoju punoljetnost ovjerila takvu legitimaciju.

Dopustite mi da iznesem nekoliko pokazatelja koji će potkrijepiti ovu tvrdnju.

Fakultet političkih nauka krenuo je prije 25 godina u smjelu, ali sada već možemo reći i časnu avanturu, s *jednim doktorom znanosti*. Danas ih imamo na fakultetu 31, od toga 24 redovna profesora, 2 izvanredna i 5 docenata. Nastavnički kadar čini još 16 asistenata, 5 predavača i 7 pripravnika. U nastavnom procesu još sudjeluje 17 vanjskih suradnika, pretežno na studiju novinarstva i studiju ONO i DSZ. Danas se na FPN školuju studenti na tri samostalna, četvorogodišnja dodiplomska studija: studiju *politologije*, studiju *ONO i DSZ* i studiju *novinarstva*. Pored redovnih dodiplomskih studija, na fakultetu se organizira nastava za studente iz rada i uz rad te studij doškolovanja na novinarstvu i ONO i DSZ. Fakultet obrazuje i magistre znanosti na pet poslijediplomskih studija: Samoupravljanje i društveno-politički sistem SFRJ; Marksizam i društveno-povijesna zbilja; Međunarodni politički odnosi, ONO i DSZ i Teorija države, demokracije i samoupravljanja.

Na pojedinim studijima na fakultetu su do sada ukupno diplomirala 3484 studenta, od toga:

— na studiju politologije	1903
— na studiju ONO i DSZ (četvorogodišnji)	813
— na studiju ONO i DSZ (doškolovanje)	638
— na paralelnom, dvogodišnjem studiju novinarstva	81
— na studiju politologije, usmjerenje Marksizam i TIPS	49

Na poslijediplomskim studijima steklo je stupanj magistra znanosti ukupno 211 studenata. Od toga:

— iz područja Samoupravljanje i društveno-politički sistem SFRJ	62
— iz područja Marksizam i društveno-povijesna zbilja	29
— iz područja Međunarodni politički odnosi	44
— iz područja Općenarodne obrane	67
— na interfakultetskom studiju Ateizam i religija	9

Na Fakultetu su stekla znanstveni stupanj doktora znanosti 64 kandidata.

Fakultet je od samih početaka, a posebno u zadnjih desetak godina, izuzetnu pažnju poklanjao znanstveno-istraživačkom radu, o čemu svjedoči i visoko priznanje — nagrada grada Zagreba dodijeljena ove godine našem Fakultetu za znanstveno-istraživačku djelatnost, posebno za dugogodišnje istraživanje funkcioniranja i ostvarivanja delegatskog sistema. Ova je nagrada nama, naravno, značajna i veoma draga, ali ona je ipak samo simbolično svjedočanstvo. Zbiljsko svjedočanstvo predstavljaju sami rezultati istraživanja. Oni se, dakako, ne daju precizno, numerički iskazati. Pa ipak, evo nekoliko pokazatelja:

Samo u posljednjih 10 godina na istraživačkim projektima prijavljeno je i završeno više od 100 studija, od toga je objavljeno više od 30 knjiga i monografija, a deseci studija ili dijelova studija objavljeni su u domaćim i stranim časopisima. U istraživačkim projektima sudjeluju svi ili gotovo svi naši nastavnici i suradnici kao i mnogi suradnici-istraživači izvan Fakulteta.

Fakultet kontinuirano od 1964. godine izdaje jedini specijalizirani politološki časopis u nas — »Političku misao«, koja također okuplja velik broj suradnika, kako s Fakulteta tako i izvan njega. Osim objavljivanja prijevoda i recenzija stranih autora, časopis »Politička misao« razmjenjujemo za desetke stranih časopisa, pa i na taj način ostvarujemo značajnu i produktivnu komunikaciju sa suvremenom politološkom misli. Isto tako — premda uz dosta teškoća — uspijevamo održati kontinuitet izdanja u Biblioteci »Politička misao«.

Postojanje triju studija na Fakultetu nužno zahtijeva kontinuirano i promišljeno usklađivanje nastavnog procesa i nalaženje optimalnih planova i programa. Postoji određen broj znanstvenih disciplina koje predstavljaju općeznanstvenu, kulturnu i društvenu osnovu svih triju studijskih profila, discipline koje predstavljaju uže znanstveno profiliranje pojedinih studijskih profila kao i discipline koje pretežno daju stručna znanja i vještine.

I. *Studij općenarodne obrane i društvene samozaštite* zahtijeva da se, na osnovi dvanaestogodišnjeg iskustva, iznova preispita njegov nastavni plan i program, kako bi se omogućilo razvijanje određenih fundamentalnih disci-

plina za taj studij, kao i prilagodavanje konkretnim zahtjevima prakse na temelju dosadašnjih iskustava. Ovaj studij može se ubuduće razvijati samo ako svoju odgojno-obrazovnu djelatnost bude temeljio na osnovama kvalitativnog razvoja znanosti o obrani i zaštiti. A da bi se to ostvarilo, potrebno ga je u skladu s tom idejom i profilirati, kadrovske ekipirati i usmjeriti. Još uvijek je znanstvena komponenta kao podloga i pretpostavka studiranja na ovom studiju nedostatna, što je i razumljivo s obzirom na teškoće pri koncipiranju i konstituiranju ovako specifičnog i novog studija. Studij ONO i DSZ može dakle ostvariti širu i punu društvenu afirmaciju samo ukoliko se dalje bude razvijao kao kritička, a ne deskriptivno-normativna, znanost o obrani i zaštiti društva. Taj razvoj treba, dakako, korespondirati s ukupnim znanstvenim potencijalom i s razvojem znanosti na FPN. A to znači da ovaj studij ima realne šanse da se razvija na interdisciplinarnim i multidisciplinarnim znanstvenim osnovama.

Mi moramo imati ambiciju — pod pretpostavkom da ovaj studij u perspektivi bude integralni dio Fakulteta političkih nauka, a nema razloga da tako ne bude — da se on razvije u središte najviših znanja i studija o ratu i miru. To, između ostaloga, pretpostavlja i bogatiji bibliotečni fond iz ove oblasti, u čemu smo veoma oskudni. Samo tako ovaj studij može u potpunosti opravdati svoje postojanje i dati značajan doprinos osmišljavanju procesa područstvljavanja obrane i zaštite samoopravdnog društva.

II. *Cetvorogodišnji dodiplomski studij novinarstva* s kojim smo stariji prošle školske godine nova je i velika obaveza, ali i šansa fakulteta. Već prva iskustva pokazuju da nam predstoji još konzistentnije teorijsko utemeljenje i profiliranje, kao i tehničko opremanje primjereno suvremenim znanstveno-tehničkim mogućnostima i zahtjevima modernog žurnalizma. U tom bi pogledu još čvršće, osmišljenije i organiziranije povezivanje s »Vjesnikom« i RTV Zagreb znatno pomoglo realizaciji ovih zahtjeva. (Nije ni do sada bilo ozbiljnijih zapreka komunikaciji i plodnoj suradnji Fakulteta s ovim kućama, pa se nadam da će tako biti i ubuduće. Tu nadu učvršćuje i prisutnost visokih predstavnika ovih kuća na današnjoj svečanosti.)

Fakultet je utemeljenjem studija ONO i DSZ i studija novinarstva dosego određen nivo *kvantitativnog rasta*. Sada nam je neophodan dalji *kvalitativni razvoj*. Za to su nužne neke pretpostavke. Tu prije svega mislimo na *konceptijske, kadrovske, materijalne i prostorne*. Mi ne ispostavljammo društvu, u ovim teškim vremenima, »neplaćene račune« ili neke maksimalističke zahtjeve, ali moramo reći da je *prostor* postao limitirajući faktor ne samo daljeg razvoja nego i normalnog funkcioniranja Fakulteta. Ovaj se problem već drastično manifestira ne samo nedostatkom potrebnog broja i vrsta predavaonica i prostora za seminare nego i izrazitim nedostatkom radnog prostora za nastavnike i suradnike. Neka ovaj problem ilustrira podatak da na 69 nastavnika i suradnika imamo samo 21 radni kabinet! Istina, sadašnje rukovodstvo našega Sveučilišta, na čelu s rektorom i predsjednikom Skupštine, pokušalo je (i pokušava) naći mogućnosti racionalizacije prostora u okviru Sveučilišta, ali, s jedne strane, ograničene materijalne mogućnosti društva, a s druge nerazumijevanje i otpori unutar samog Sveučilišta otežavaju ovu inicijativu.

Kadrovska obnova na većini predmeta postavlja se kao imperativ! Evo i za taj problem samo jedne ilustracije: od 31 stalnog nastavnika 19 ih nema asistenta! Ako znademo, poučeni iskustvom, da je za formiranje sveučilišnog nastavnika potrebno desetak godina, onda sadašnja situacija indicira svu ozbiljnost problema s kojim ćemo se uskoro suočiti.

Materijalno-financijski i stambeni problemi na Sveučilištu dobro su poznati i nije potrebno o njima posebno govoriti. Ukazali smo na svu težinu toga problema i u razgovoru s predsjednikom Sabora, koji je, uostalom, čovjek Sveučilišta pa znade svu težinu situacije.

Savjet Fakulteta političkih nauka će i na ovoj svečanoj sjednici odati svima dužna priznanja za 25-godišnju vjernost Fakultetu. No, dopustite mi — i nemojte ovo smatrati nastavničkom pristranošću i neskrupuloznošću — da kažem da je nastavnički kolektiv ovoga Fakulteta, prolazeći kroz sve teškoće konstituiranja nove institucije i novih studija, pa i povremena osporavanja, ponio na svojim leđima najveći i najodgovorniji dio značajnog društvenog posla — *odgoja i obrazovanja. Spoznaja, stjecanje i posredovanje znanja* u društvenoj sferi koja je interesno i ideologijski impregnirana, posebno je metodologijski i društveno delikatan posao. Kako kaže naša narodna poslovice — *nije znanje samo znati, već je znanje znanje dati*. U tome davanju naši nastavnici nisu postupali po metodičkom napatku Maxa Webera: ono što profesor mora posredovati svojim studentima jesu *činjenice*, on ih mora naučiti da svoju ličnost stavljaju iza stvari. Političke činjenice, međutim, nisu vrijednosno neutralne i profesor nije i ne može biti samo tehnolog i tehničar znanja i posrednik činjenica, već animator i medijator vrijednosti. Među njima svakako treba istaći *vrijednost demokracije*. Možda nije neskrupulozno reći da je Fakultet u svih ovih 25 godina bio *škola*, a nastavnici *učitelji demokracije*. To možda treba posebno istaći danas kada smo, izvrgnuti teškoćama svake vrste, pred iskušenjima da posegnemo za nedemokratskim sredstvima i solucijama. Svaka društvena kriza kao izvanredno stanje pred opasnošću je primjene izvanrednih sredstava. Iskušenja i rizici što ih sa sobom nosi superdoziranje političkom moći zbiljska su opasnost s kojom smo suočeni. Zato je potrebno upozoriti da nam demokracija nije nikada potrebna i neophodna za naš politički opstanak i samoupravno-socijalistički identitet nego tada kada su joj suženi prostori i horizonti.

Nastavnici ovoga fakulteta učili su svoje studente *demokraciji*. Oni ih nisu učili i ne uče ih da budu »dobri podanici« i »lojalni građani«-poslušnici, već da budu — u punom smislu te riječi — *dobri samoupravljajući, kritični, samostalni, tolerantni, odgovorni*, da slobodno iskazuju *svoje misli, svoju ličnost i svoje mogućnosti*, gradeći i braneći vlastiti dignitet. Ali isto tako da svojim intelektualnim i političkim opredjeljenjem i angažmanom stvaraju demokratske uvjete, u kojima će svatko moći da se iskaže u svom bogatstvu svoje ljudske autentičnosti. Naši su nastavnici pridonosili oblikovanju demokratske svijesti i političke kulture svojim djelima i svojim javnim djelovanjem. O tome svjedoče i brojna društvena priznanja i ugledne nagrade što su ih dobili. Tako su, primjerice, bili laureati 4 nagrade »Božidar Adžija«, 3 nagrade grada Zagreba i 1 nagrade »Veljko Vlahović«. Dio znanstvene i stručne produkcije može se vidjeti na prigodnoj izložbi, ovdje u predvorju. Naši su nastavnici cijenjeni i rado viđeni gosti na mnogim među-

narodnim znanstvenim skupovima i sveučilištima u svijetu. O teorijskom, publicističkom i javnom angažmanu u zemlji da i ne govorimo.

Ne mogu, naravno, dvadesetpetogodišnji rezultati stati u jedan kratki izvještaj. Htjeli smo samo s ovih nekoliko naznaka ilustrirati raznovrsnu i, nije neskromno reći, uspješnu djelatnost Fakulteta. Ipak, ono najznačajnije ne da se precizno izmjeriti i numerički iskazati, a to je ono što je s ovoga Fakulteta ponijelo i što dalje nosi i prenosi stotine naših bivših studenata — politologa, danas već uglednih javnih radnika, novinara, znanstvenika, nastavnika, diplomata, istraživača, animatora samoupravljanja, nastavnika i stručnjaka za ONO i DSZ. Imamo razloga, i po vokaciji posla kojim se bavimo moramo biti kritični, ali nemamo razloga biti nezadovoljni.

Potrebno je svakako istaći na kraju (ali svakako ne na zadnjem mjestu!) da je Fakultet političkih nauka integralni dio Sveučilišta i da treba aktivno pomoći reorganizaciji Sveučilišta u modernu »industriju« proizvodnje i diseminacije znanja kao temeljnog preduvjeta mogućnosti života u vremenu koje je pred nama. Znanost ima svoju vlastitu logiku, svoju kulturu rada i mišljenja. Nikakve ekonomske i političke »mjere« *per se* ne mogu pomoći znanosti, ako sam znanstveni pogon, odnosno ljudi koji ga nose ne osvijeste epohalni značaj znanja kao prve i odlučujuće sile suvremenog proizvođenja svijeta, a to znači ako sama znanost ne napreduje po imanentnoj logici vlastitog odnosa prema svijetu. Dakako, i od općeg osvještavanja biti i društvenog značenja znanja i znanosti zavisi i daljnji razvoj ovoga fakulteta.